

ศาสนโฆวท

กัณท์ที่ ๒ - การร้กษาใจกักับการข่มใจ

พระเทพสิงหนุรจรกร

R17002

วันนี้จะบรรยายธรรม อนุสาวรีย์ของสมเด็จพระบรมศาสดา แสดงความเคารพต่อพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเป็นหลักแห่งพระศาสนาที่นับถือของต่น คนเราจะต้องมีพระศาสนาเป็นเครื่องจูงใจ จึงจะทำความรู้และความประพฤติของต่นให้ประกอบด้วยประโยชน์ การนับถือพระศาสนาต้องเคารพนับถือพระพุทธรเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ประพฤติตามธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ นับถือพระสงฆ์เป็นผู้ปกครองรักษา เช่นเดียวกับอาณาจักร อย่างพวกทหารเคารพนับถือสมเด็จพระมหากษัตริย์ และประพฤติตามวินัยที่ทรงบัญญัติ สำหรับหมู่คณะของต่นไม่ฝ่าฝืนนับถือนายที่เป็นผู้ใหญ่เหนือต่น อันได้รับการศึกษาคุ่นเคยในกิจการซึ่งสมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงวางพระทัย แต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับบัญชา ฉะนั้นพระศาสนาปฏิบัติให้ถูกทางแล้ว ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่บุคคลทุกจำพวก แม้พวกข้าราชการทหารก็ต้องยึดธรรมเป็นหลัก จึงจะนับว่าเป็นทหารที่ดี ธรรมที่ทหารควรยึดถือเป็นหลักนั้น จะยกขึ้นกล่าวในที่นี้ ๒ ประการคือ

๑ ความร้กษาใจ

๒. ความข่มใจ

ธรรม ๒ ประการนี้เป็นของสำคัญ เพราะใจเป็นเครื่องกระทบอยู่รอบข้าง ถ้าไม่มีธรรมกำกับอยู่ด้วย มักจะเพลิดเพลนไปในอารมณ์ที่ล่อให้มัวเมา และสะดุ้งหวาดหวั่น ด้วยอำนาจอารมณ์ที่ขูให้ตกใจ เมื่อใจแซ่เขื่อนไปเช่นนั้น การพูดการทำก็ย่อมเขื่อนไปตามกันเมื่อความประพฤติเสีย แม้จะมีวิทยาความรู้สักเพียงไรก็ไม่เป็น

ประโยชน์ กลับจะใช้ความรู้ในทางที่ผิด เป็นดังนี้ก็ด้วยอำนาจความคิดอันวิปริต สมดังสุภาสิตโบราณท่านกล่าวไว้ว่า ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด ข้อนี้ ต้องจำใส่ใจไว้

ความคิดย่อมแก่กล้าขึ้นตามตัว เมื่อยังเป็นเด็กๆ ความคิดก็ยิ่งอ่อนเวลานั้น อยู่ในปกครองของบิดามารดา และครูบาอาจารย์ คอยฝึกหัดแนะนำ หล่อหลอม กดขี่ในความประพฤติและการเล่าเรียนโดยปลอม และปราบ เมื่อวัยเจริญขึ้น ความคิดก็แก่กล้าขึ้นทุกที จะต้องรู้จักปกครองใจของตน กล่าวคือ ยึดธรรมเป็นหลัก อารมณ์ที่ล่อใจให้เขื่อนแซมมีอยู่หลายอย่าง

การเป็นนักเลงเจ้าชู้ก็เป็นเครื่องชักจูงใจให้เสียหาย เวลายังเล่าเรียนศึกษาอยู่ก็ดี เรียนสำเร็จออกไปเป็นนายทหารแล้วก็ดี ถ้ามีวเปิลิตเพลินในทางนั้น ใจก็จะเห็นห่างในการศึกษา และกิจการที่เป็นหน้าที่ของตนเป็นดังนี้ ความรู้ก็จะไม่เจริญที่เรียนมาแล้วก็จะเสื่อมทราไป ปล่อยปละละกิจการที่เป็นหน้าที่ของตนมีแต่ความเสื่อมหาความเจริญมิได้

ความเป็นนักเลงสุรา เป็นบ่อแห่งความเสียหายอย่างสำคัญ เพราะสุราย่อมกลับใจให้เป็นอย่างอื่นไม่รู้จักความเสียหายอันจะมาถึงแก่ตน ใช้อำนาจในทางที่ไม่ชอบธรรม อาจให้ประพฤติความชั่วได้ต่างๆ นานา

ความเป็นนักเลงเล่นการพนัน นี่ก็เป็นความเสียหายเหมือนกัน เมื่อเล่นเสียก็คิดแก้ตัว เมื่อเล่นได้ก็ขี้ใจอยากได้มากขึ้นไป ครั้นเล่นไปจะทำให้ตนเสียหายในทางนั้น การคบเพื่อนที่เป็นนักเลงเช่นนั้น ก็เป็นทางแห่งความเสียหายเหมือนกัน เพราะเป็นเหตุที่จะชักตนให้เป็นคนเช่นนั้น

ตามที่ได้กล่าวมานั้น พอให้เป็นตัวอย่างในอารมณ์ที่เป็นเครื่องล่อใจให้
เพลิดเพลิดทำให้เสียหาย เมื่อความคิดจะเชื่อมแซ่ไปทางนั้น ควรรักษาใจให้คงที่
ด้วยนึกถึงคุณความดีที่ตนจะถึงได้ฟังถึง ช่มใจด้วยนึกถึงผลร้ายที่จะเกิดขึ้นเพราะ
เหตุนั้น เมื่อถูกอารมณ์ชู้ทำใจให้หวาดหวั่น ท้อถอยต่อภยันอันตราย ควรยึดหน่วงวัตถุ
เป็นสรณะของตนทำใจให้กล้าหาญ ปราบปรามความหวั่นหวาดนั้นเสีย ตัวอย่างดัง
พวกทหารมีธงชัยประจำกองเป็นเครื่องหมายต่างองค์พระมหากษัตริย์ของตน หน่วง
เหนี่ยวธงชัยประจำกองเป็น เครื่องหมายต่างองค์พระมหากษัตริย์ของตน หน่วง
เหนี่ยวธงชัยเป็นที่พำนักอุดหนุน ใจให้กล้าหาญไม่ย่อท้อต่อสรรพศัตรู เรื่องนี้มี
ตัวอย่างทางตำนานท่านเล่าไว้ว่า เมื่อเกิดสงครามเทวดากับอสูรทำวาลกัษะเทวราชมี
เทวโองการตรัสสั่ง แก่เทวดาทั้งหลายว่าเมื่อเข้าสงคราม ถ้าเกิดความกลัวความ
สะดุ้งหรือความหวาดเสียว ฟังแลดูยอดธงของเรา ความกลัวความสะดุ้งความ
หวาดเสียวจะหายไปนี้ แสดงว่ายอดธงเป็นเครื่องชักจูงให้ได้รับความอุ่นใจ ป้องกัน
ความหวาดหวั่นได้เพราะอาศัยความเคารพนักถือ แม้ถึงพระบรมศาสดาของเรา
ทั้งหลาย ก็ตรัสสั่งพวกสาวกผู้บำเพ็ญสมณะธรรม เพื่อปราบปรามข้าศึกภายใน
ให้นึกถึงพระองค์เป็นหลัก อาจป้องกันความหวาดหวั่นต่อข้าศึกได้ ที่กล่าวมานี้เป็น
กิริยารักษาน้ำใจ โดยยึดถือวัตถุที่ตนเคารพนับถือเป็นหลัก เมื่อใจกำเริบด้วยอำนาจ
ความโกรธความแค้น อันเป็นหนทางจะทำตนและหมู่คณะของตนให้เสียหาย ต้อง
นึกถึงธรรมแล้วช่มใจให้สงบระงับคุณข้อนี้เป็นเหตุแห่งความเจริญ ท่านที่มีปรีชา
ประพจน์ได้รับผลดี เป็นตัวอย่างมาดังตำนานเล่าไว้ว่า

พระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พรหมทัตต์ ดำรงราชสมบัติใน
พระนครพาราณสี บริบูรณ์ ด้วยพระราชมหาราช อารุญญทนต์ บำรุงแก่ลัทธิธรรมเป็น
ราชพาหนะครบทุกสิ่งทั้งรัฐมนทลอาณาเขตก็ไพศาล ยังพระมหากษัตริย์อีก
พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า ทัชชิตี ดำรงราชสมบัติในโกศลรัฐ พระองค์มีพระ
ราชมหาราช อารุญญทนต์ และแก่ลัทธิธรรมราชอาณาจักรน้อยเบาบาง พระเจ้า

พรหมทัตต์ ยกทัพมาตีดพระนครโกศลรัฐ พระเจ้าทิมิตี ทรงเห็นว่ากำลังน้อยไม่อาจต่อสู้เข้าศึกได้จึงพามเหสีเสด็จหนีออกจากพระนคร พระเจ้าพรหมทัตต์ได้ชัยชนะโดยสวัสดิ์

พระเจ้าทิมิตีกับพระมเหสีทรงแปลงพระองค์ แอบแฝงอยู่ใกล้พระนครพาราณสี พระมเหสี ประสูติพระกุมาร ขนานนามว่า ทิฆมาว เมื่อ ทิฆมาวกุมารทรงพระเจริญวัย พระบิดาเกรงว่าจะเกิดภัย จึงทรงส่งให้ไปศึกษาศิลปศาสตร์ อยู่ภายนอกพระนคร ภายหลังพระเจ้าพรหมทัตต์ทรงทราบเหตุที่พระเจ้าทิมิตี แปลงเพศ แอบแฝงอยู่ที่นั่น จึงตรัสสั่งให้จับปลงพระชนม์เสีย

ส่วน ทิฆมาวกุมาร ได้ศึกษาศิลปศาสตร์ ชำนิชำนาญ คิดอ่านที่จะแก้แค้นพระเจ้าพรหมทัตต์ หาช่องโอกาสฝากเนื้อฝากตัวมา โดยลำดับจนได้เป็นราชเสวกใกล้ชิดสนิทสนม กับพระเจ้าพรหมทัตต์ วันหนึ่งพระเจ้าพรหมทัตต์มีพระราชประสงค์ จะเสด็จประพาสป่า รับสั่งให้ทิฆมาวกุมาร จัดรถพระที่นั่งเสร็จแล้ว ท้าวเธอเสด็จขึ้นทรงรถ ทิฆมาวกุมารเป็นราชสารถี ขับภาชีตัดลัดทางด้วยอุบายของตน จนข้ามาราชการตามเสด็จไม่ทัน พลัดกันไปคนละทาง เหลืออยู่แต่รถ ทรงรับสั่งให้หยุดรถ เพื่อพักระงับพระกาย ทิฆมาวกุมารหยุดรถแล้วลงนั่งขัดสมาธิ ณ แผ่นดินนั้น พระเจ้าพรหมทัตต์ ทรงพาดพระเศียรบนตักทิฆมาวกุมาร เอนพระองค์ลงบรรทมหลับสนิท

ครั้งนี้ทิฆมาวกุมาร คิดว่าพระเจ้าพรหมทัตต์นี้ ชิงราชสมบัติแวันแคว้นแดนดินของเรา และยังฆ่าพระชนกพระชนนีของเราเสียด้วย คราวนี้เป็นเวลาของเราที่จะแก้แค้น จึงถอดพระแสงออกจากฝักห้วงจะปลงพระชนม์พระเจ้าพรหมทัตต์ แล้วมานึกถึงโอวาทที่พระชนกสอนไว้ว่า

น หิ เวเรน เวรานิ สมมุตฺติ กุทาจนํ

อย่าเห็นยาวดีกว่าสั้น อย่าเห็นสั้นดีกว่ายาว และ
ธรรมดาเวรย่อมไม่ระงับด้วยเวร เวรย่อมระงับด้วยไม่มีเวร
แก่กัน

คิดดังนี้แล้ว ช่มใจที่โกรธนั้นเสีย โดยเห็นว่าไม่ควรจะล่วงคำสอนของพระชนก กลับสอดพระแสงเข้าฝัก แต่นึกแค้นและช่มใจได้อย่างนั้นถึง ๓ ครั้ง จนพระเจ้าพรหมทัตต์ตกพระทัยผวาตื่นขึ้น เธอจับพระเศียรของพระเจ้าพรหมทัตต์ด้วยมือซ้าย ถอดพระแสงด้วยมือขวา กล่าวคุกคามว่า

เรานี้แหละชื่อว่า ซีฆากู เป็นพระราชโอรสของพระเจ้า ซีฆิติ ท่านทำความฉิบหายแก่เรามากนัก ซิงเอาพลพาหนะแวนแคว้นแดนดินหมดแล้ว ยังมีหน้าซ้ำ ฆ่าพระชนกชนนีของเราเสียอีก คราวนี้เป็นเวลาของเราจะแก้แค้น

พระเจ้าพรหมทัตต์ตกพระทัยรับสั่งขอชีวิต เธอก็กราบทูลถวายและขอพระราชทานชีวิตของตน กษัตริย์ทั้งสองพระองค์ต่างองค์ ต่างถวายชีวิตกันและกัน ทรงจับพระหัตถ์ทำสัจจะสาบานเพื่อ ไม่ประทุษร้ายต่อกัน ตั้งแต่นั้นสองกษัตริย์ก็ได้มีสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ครั้นต่อมาพระเจ้าพรหมทัตต์ ก็ได้พระราชทานพลโยธาพาหนะ แวนแคว้นแดนดิบอันเป็นของพระเจ้า ซีฆิติ คืนให้แก่ ซีฆากูกุมาร และพระราชทานพระราชธิดาด้วย ซีฆากูกุมาร ก็ได้ดำรงราชสมบัติครองโกศลรัฐราชธานี สืบสันตติวงศ์ เรียบร้อยตลอดมา นี้ก็เป็นด้วยปรีชา และความรอบคอบของซีฆากูกุมาร

พระโอรสของพระเจ้า ทีฆิตินันท์ ชื่อที่ว่า “อย่าเห็นยาวดีกว่าสั้น” อธิบายว่าอย่าผูกเวรกันให้นาน คือ เมื่อมีหนทางจะสมานกันให้เรียบร้อยได้ ก็ควรข่มใจ ประนีประนอมให้สงบระงับ อย่าถือทิฏฐิมานะ

ชื่อที่ว่า “อย่าเห็นสั้นดีกว่ายาว” อธิบายว่า มิตรที่คบกันแล้วอย่าทำใจเร็ว ต่วนได้ แต่กร้าวจิตจางกันเร็ว เมื่อเกิดการกระทบกระทั่งกันขึ้น ควรข่มใจ อย่าเห็นแก่ได้เปรียบเสียเปรียบ

ชื่อที่ว่า “เวรไม่ระงับด้วยเวร เวรย่อมระงับด้วยไม่มีเวร” อธิบายว่า เมื่อฝ่ายหนึ่งได้ผิดแก่ฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายนั้นคิดแก้แค้นจนทำได้สำเร็จ ฝ่ายนั้นก็คิดแก้แค้นต่อไป เป็นดังนี้ เวรไม่มีเวลาสงบลงได้เลย ตัวอย่างก็ดัง ทีฆาวุกุมาร ถ้าเธอจะคิดผูกใจเจ็บในพระเจ้าพรหมทัตต์จะปลงชีวิตเธอเสียก็ได้แต่พระองค์เดียว ผักฝ่ายของพระเจ้าพรหมทัตต์ก็จะคิดแก้แค้น จับทีฆาวุกุมารปลงพระชนม์ชีวิตเสียอีก ความบาดหมางในระหว่างสองแคว้นนั้นจะไม่มีเวลาสงบระงับ ก็เมื่อทีฆาวุกุมารข่มใจถวายเป็นชีวิตแก่พระเจ้าพรหมทัตต์ในเวลาทีตนอาจทำได้พระเจ้าพรหมทัตต์ก็พระราชทานชีวิตแก่ทีฆาวุกุมาร ไม่ทรงถือด้วยอำนาจทิฏฐิ สองแคว้นแคว้นก็ได้มีความสนิทสนมกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นับว่าเวรย่อมระงับด้วยการไม่ผูกเวรกัน

ตามที่กล่าวมานี้ พวกทหารก็ควรใส่ใจ พระเจ้าทีฆิตินันท์ เสียพระนคร และชีวิตแก่ข้าศึก ก็เพราะเดินเล่อไม่บำรุงแก้ล้อมทหาร เครื่องอาวุธ ยุทธภัณฑ์ เป็นเครื่องป้องกัน พระนคร เป็นโอกาสที่ข้าศึกได้ท้วงทีตีเอาพระนครได้โดยง่ายตาย ส่วนทีฆาวุกุมาร ผู้เป็นโอรสมีปรีชาสามารถในเหตุผล สมควรเป็นเชื้อชาติกษัตริย์ ใจทหารบากบั่นทำการสำเร็จได้โดยละม่อม เวลาที่อาจปลงชีวิตพระเจ้าพรหมทัตต์ได้ก็ยังไม่

ชมใจไว้ได้ เพราะยึดธรรมเป็นหลัก นับว่าประพฤติต้องตามลักษณะของทหารที่ดี เวลาที่เขาหมดอำนาจไม่ต่อสู้ก็ไม่ทำ การชมใจเช่นนี้ เป็นวิธีที่ทหารต้องยึดไว้เป็นหลัก

เพราะฉะนั้น ขอพวกทหารจงใส่ใจในธรรม คือถือธรรมเป็นหลัก จงมีสติ รักษาใจ จงใจให้ตั้งอยู่ในความดี จงชมใจปราบปรามใจ อย่าให้ฉุนเฉียวฟุ้งซ่าน เพราะเครื่องกระทบประพฤติได้ดังนี้ นับว่าเป็นผู้ประพฤติธรรมยึดถือธรรมเป็นหลัก ได้รับประโยชน์แห่งการนับถือพระพุทธศาสนา มีความดังพรรณนามานี้...